

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

Кобилянська Ірина Миколаївна

УДК 658.382.3:378.147

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2015

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано у Вінницькому національному технічному університеті
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Пустовіт Григорій Петрович,
Президія НАПН України (м. Київ),
учений секретар Відділення загальної
педагогіки та філософії освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лук'янова Лариса Борисівна,
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України (м. Київ),
завідувач відділу андрагогіки;

кандидат педагогічних наук,
Горобець Сергій Миколайович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри прикладної
математики та інформатики.

Захист відбудеться 23 червня 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за
адресою: конференц-зала, 2-й поверх, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Житомирського державного
університету імені Івана Франка за адресою: вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир,
10008.

Автореферат розісланий 22 травня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Україна зробила свій цивілізаційний вибір і підписала угоду про асоціацію з Євросоюзом, що передбачає поглиблену економічну та політичну інтеграцію на засадах сталого розвитку до 2020 року. Перехід до демократичної та правової держави, ринкової економіки зумовлюють потребу в значній модернізації вітчизняної вищої економічної освіти, пріоритетом якої на сучасному етапі її розвитку є компетентнісний підхід, тобто орієнтація на інтереси особистості, розвиток інтелектуальних здібностей і самостійності у здобутті знань студентами.

Ураховуючи положення Конституції України (1996), законів України «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2014), «Про професійний розвиток працівників» (2012), «Про охорону праці» (2001), а також Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті (2001), Концепції розвитку економічної освіти в Україні (2004), Концепції освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» (2001), до першочергових завдань системи освіти України віднесено: розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, забезпечення виробництва та сфери послуг кваліфікованими працівниками, створення умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України та формування у громадян відповідальності за особисту та колективну безпеку. Відтак, потрібно створити умови для підготовки спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей, здатних ефективно працювати в швидкозмінних умовах внутрішнього та зовнішнього середовища.

Теоретичні та методологічні основи професійної освіти відображено в роботах І. Бега, С. Гончаренка, Р. Гуревича, О. Дубасенюк, Е. Зеєра, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лозової та ін. Питання підготовки фахівців з безпеки життєдіяльності у вітчизняних вищих навчальних закладах освіти висвітлено у працях Е. Арустамова, В. Березуцького, С. Гвоздій, Е. Желибо, О. Запорожця, В. Зацарного, Г. Кондрацької, В. Лапіна, В. Михайлюка, Л. Сидорчук. Особливості підготовки фахівців фінансово-економічних спеціальностей досліджували: С. Горобець, Н. Гресь, І. Демура, Л. Дибкова, Н. Курмишева, М. Левочко, Л. Отрощенко, І. Полещук, Т. Поясок, М. Теловата, Н. Уйсімбаєва, Т. Фурман, В. Черевко, та ін.

Аналіз опублікованих психолого-педагогічних праць, інших наукових джерел свідчить, що проблеми формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців-економістів у педагогічній теорії та практиці висвітлені недостатньо. Зокрема, поза увагою дослідників залишаються можливості використання педагогічного потенціалу навчальних і квазіпрофесійних форм діяльності з застосуванням інноваційних технологій, перенесенням акцентів на самостійну пізнавальну діяльність студента.

Необхідність їх комплексного розгляду зумовлена суперечностями між: вимогами суспільства та роботодавців щодо формування фахівців-економістів, здатних запобігати або вміло виходити з будь-яких ризикових, критичних і конфліктних ситуацій, і недостатнім рівнем їх професійної підготовки; потребою в неперервності процесу формування в майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей культури безпеки та ризик-орієнтованого мислення та відсутністю узгоджених між собою навчальних програм дисциплін професійної підготовки; наявним рівнем розвитку сучасних педагогічних технологій й активних методів навчання та недостатністю їх упровадження в освітній процес вищих навчальних закладів.

Актуальність і соціальна значущість проблеми, а також недостатність її вивчення зумовили вибір теми дослідження – **«Формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці»**.

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт Вінницького національного технічного університету та Міністерства освіти і науки України з держбюджетної теми № 20К1 «Теоретико-методичні основи навчання безпеки життєдіяльності студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах». Тема дисертації затверджена вченою радою Вінницького національного технічного університету (протокол № 4 від 28. 11. 2013 р.) і узгоджена рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 28. 01. 2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити технологію формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. Здійснити педагогічний аналіз проблеми формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці.

2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців-економістів.

3. Теоретично обґрунтувати та розробити модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки.

4. Розробити відповідно до моделі та експериментально перевірити ефективність технології формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів

фінансово-економічних спеціальностей.

5. Створити навчально-методичне забезпечення дисципліни «Безпека життєдіяльності» для фахової підготовки спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей (навчальні і робочі програми, навчальні посібники, методичні рекомендації до практичних і контрольних робіт, самостійної роботи, проведення ділових ігор, ілюстративні матеріали, тести тощо).

Об'єкт дослідження – фахова підготовка з безпеки життєдіяльності спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей.

Предмет дослідження – технологія формування компетентності з безпеки життєдіяльності студентів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: концептуальні положення психології та педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, єдності свідомості і продуктивної активності суб'єкта в процесі навчання (Ю. Бабанський, Л. Буєва, Л. Виготський, С. Гончаренко, І. Зязюн, О. Коберник, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Н. Талізїна та інші), проблем формування компетентності особистості (М. Козяр, Н. Пустовіт, Дж. Равен, А. Райцев, В. Стрельников, І. Тараненко, А. Хуторський, І. Ящук та інші); проблеми формування професіоналізму особистості в процесі неперервної освіти (Р. Гуревич, Н. Ничкало, С. Сисоєва), єдності пізнавальної теоретичної та практичної діяльності (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Ф. Ялалов та інші), розвитку й саморозвитку професійних якостей особистості у процесі діяльності (І. Бех, В. Клочко, В. Кремень, Л. Лук'янова, А. Линенко, Г. Тарасенко), освітніх технологій (В. Безпалько, Г. Богданова, О. Колеченко, О. Пехота, Г. Селевко, Г. Сиротенко, В. Шарко та інші), педагогіки вищої професійної освіти (Є. Барбіна, Г. Васянович, С. Вітвицька, Е. Карпова, З. Курлянд, В. Лозниця, В. Петрук, Г. Пустовіт, І. Теплицький, Р. Хмельюк, Ю. Чернова та інші). Основи компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців-економістів з безпеки життєдіяльності розкрито в працях В. Бегуна, В. Бикова, Р. Васильєвої, Є. Желіби, О. Запорожця, В. Зацарного, Г. Кондрацької, В. Лапина, О. Пуляк, А. Романчука, Л. Сидорчук, В. Шияна, З. Яремка та ін.

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань були використані такі **методи** дослідження:

- *теоретичні* – системний і порівняльний аналіз філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної, економічної, нормативно-правової, методичної літератури та інформаційних ресурсів Інтернет для уточнення понятійно-категоріального апарату; теоретичний аналіз концепцій, теорій і методик для розв'язання проблем формування

компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей; теоретичне моделювання та узагальнення результатів дослідження майбутньої фахової діяльності фахівців-економістів з вищою освітою;

- *емпіричні* – діагностичні (моніторинг, педагогічне спостереження, анкетування, самооцінювання, групові й індивідуальні бесіди, тестування) для визначення стану предмета дослідження та діагностики процесу формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей у професійній підготовці; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи) для апробації запропонованої технології формування компетентності з безпеки життєдіяльності та впровадження в практику фахової підготовки спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей основних положень дослідження;

- *статистичні* – поєднання якісного та кількісного аналізу отриманих емпіричних даних із використанням методів математичної статистики, зокрема t-критерію Стьюдента в обробці результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Вінницького відділення Київського фінансово-економічного коледжу та Вінницької філії Національного університету державної податкової служби України, Вінницького національного технічного університету, Вінницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом, Кіровоградського кібернетико-технічного коледжу, Кам'янець-Подільського індустріального коледжу, Вінницького коледжу Національного університету харчових технологій, Вінницького коледжу економіки та підприємництва Тернопільського національного економічного університету, Коледжу економіки і права Вінницького кооперативного інституту. До дослідно-експериментальної роботи було залучено близько 580 студентів галузі знань «Економіка і підприємництво», 14 педагогічних і науково-педагогічних працівників цих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* розроблено та обґрунтовано концептуальні положення щодо формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей, розроблено авторську модель, визначено основні виробничі функції (технічна, організаційна, технологічна, проектувальна, контрольна та дослідницька), задачі (стереотипні, діагностичні та евристичні) та зміст їх відповідних умінь, визначено критерії (загальнокультурні та професійні) та показники: системність та ґрунтовність загальнотеоретичних, правових, психолого-педагогічних знань; глибину й усвідомленість знань з питань безпеки життєдіяльності; знання законів і нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення безпеки життя та збереження здоров'я людини; наявність

комунікативних і організаторських здібностей; креативність, творчий потенціал; комунікативна толерантність; емпатійність; вміння надати допомогу та провести навчання серед працівників з питань безпеки тощо;

удосконалено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, зокрема, сутність понять «безпека», «небезпека», «безпека життєдіяльності», «ризик», «економічний ризик» у контексті проблеми дослідження;

подальшого розвитку набула змістова структура компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей.

Практичне значення одержаних результатів визначається впровадженням у навчальний процес авторської технології формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей. З метою її практичної реалізації розроблено: навчальні посібники з дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці», «Екологія»; тести для проведення колоквиумів, рубіжного та підсумкового контролю, диференціальних заліків та іспитів; електронні версії всіх зазначених навчальних посібників з дисциплін циклу БЖД для забезпечення можливості їх застосування в процесі самостійної підготовки, післядипломної освіти та дистанційного навчання.

Результати дослідження **впроваджено** в навчальний процес Вінницького відділення Київського фінансово-економічного коледжу Національного університету державної податкової служби України (довідка № 37/14 від 27.05.2014 р.), Вінницького національного технічного університету (акт впровадження від 03.04.2014 р.), Вінницького інституту Міжрегіональної академії управління персоналом (довідка № 29 від 19.03.2014 р.), Кіровоградського кібернетико-технічного коледжу (довідка № 179 від 25.03.2014 р.), Кам'янець-Подільського індустріального коледжу (довідка № 104 від 01.04.2014 р.), Вінницького коледжу Національного університету харчових технологій (довідка № 337 від 01.04.2014 р.), Вінницького коледжу економіки та підприємництва Тернопільського національного економічного університету (довідка № 019 від 04.04.2014 р.), Коледжу економіки і права Вінницького кооперативного інституту (довідка № 79 від 22.04.2014 р.), та Вінницької філії Національного університету державної податкової служби України (довідка № 24-01/17 від 22.04.2014 р.).

Особистий внесок автора. У навчальних посібниках: «Безпека життєдіяльності» (2007 р.), підготовленому у співавторстві з О. Кобилянським та С. Яблочниковим, належать матеріали параграфів 1.1, 1.2, 2.3, 3.1, 3.3, 4.3; «Основи охорони праці» (2007 р.) – з О. Кобилянським та С. Яблочниковим – матеріали вступу та розділу 2; «Екологія» (2008 р.) – з О. Кобилянським та С. Яблочниковим – матеріали розділів 2, 4–6, 9; «Безпека

життєдіяльності» (2014 р.) – з О. Кобилянським – матеріали параграфів 1.2, 2.3, 3.1, 4.3. У монографії «Теоретичні засади формування компетенцій з безпеки життєдіяльності у студентів економічних спеціальностей» (2014 р.), підготовленій у співавторстві з О. Кобилянським і С. Дембіцькою, автором розроблено концептуальні засади формування компетентності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведеного дослідження на різних етапах виконання роботи обговорювалися на наукових, науково-методичних, науково-практичних, науково-технічних конференціях і семінарах різного рівня, зокрема, *міжнародних*: «Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте» (Одесса, 2007–2010), «Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2013» (Чехія, Прага, 2013), «Kluczowe aspekty naukowej dzialalności-2014» (Польща, Перемишль, 2014), «Achievement of high school» (Болгарія, Софія, 2013), «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (Суми, 2013), «Управлінські компетенції викладача вищої школи» (Київ, 2014), «Інноваційний розвиток вищої освіти» (Суми, 2014), «Засоби і технології сучасного навчального середовища» (Кіровоград, 2013), «Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі» (Херсон, 2014), «Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вимір» (Донецьк, 2014), «ІТМ*плюс – 2014» (Суми, 2014); *всукраїнських*: «Актуальні проблеми сучасної науки» (Київ, 2007), «Соціум. Наука. Культура» (Київ, 2008), «Науковий потенціал України 2008» (Київ, 2008), «Українська наука в мережі Інтернет» (Київ, 2008), «Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства» (Кременчук, 2013), «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2014); *регіональних*: «Місце та роль України в глобальному світі: економічні, політичні, культурні аспекти» (Вінниця, 2009), «Сучасні педагогічні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців у ВНЗ I-II р.а.: досвід, проблеми, перспективи» (Вінниця, 2014), звітних конференціях професорсько-викладацького складу та засіданнях кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету (2008–2015).

Публікації. Основні наукові результати дисертаційної роботи висвітлено в 24 публікаціях, серед них: 6 статей у провідних фахових наукових виданнях України; 2 статті в зарубіжних періодичних наукових фахових виданнях; 11 статей у збірках наукових праць та матеріалів конференцій, 1 колективна монографія, 4 навчальних посібника.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (240 найменувань, з них 9 – іноземними мовами). Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок, з

яких – 186 сторінок основного тексту. У роботі міститься 29 таблиць, 30 рисунків і 11 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання, об'єкт, предмет, сформульовано теоретичне та практичне значення роботи, розкрито наукові підходи, методи дослідження, наведено відомості про апробацію та висновки щодо впровадження результатів дослідження в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів, визначено особистий внесок здобувача.

У першому розділі – **«Теоретичні засади формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей»** – проаналізовано проблему формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей, розкрито її сутність і структуру, охарактеризовано базові поняття дослідження.

На основі здійсненого теоретичного аналізу філософської, психолого-педагогічної, нормативно-правової, навчально-методичної літератури та інформаційних ресурсів Інтернету окреслено важливість формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей. Визначено зміст тем дисципліни «Безпека життєдіяльності» для набуття сукупності загальнокультурних та професійних компетенцій, знань, умінь і навичок, що дасть змогу спеціалістам фінансово-економічних спеціальностей здійснювати фахову діяльність з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій і природних небезпек і їх впливу на фінансово-економічну діяльність.

Виокремлено складові елементи культури безпеки на індивідуальному, колективному та суспільному рівнях. Обґрунтовано потребу оволодіння на підприємстві та в сучасній організації наступними складовими культури безпеки: її пріоритетність для керівництва підприємства та організації, безумовне дотримання вимог інструкцій з охорони праці, обов'язковий аналіз безпеки перед виконанням робіт, розвинена комунікативна культура, критичне ставлення до небезпеки й інноваційне мислення.

За результатами проведеного аналізу уточнено поняттєво-категоріальний апарат дослідження, зокрема, терміни «ризик», «безпека», «небезпека» тощо. Сутність поняття «економічний ризик» визначена як об'єктивно-суб'єктивний аспект будь-яких видів підприємницької діяльності, пов'язаний з подоланням невизначеності та конфліктності в ситуації необхідного вибору, що відображає ступінь відхилення від цілей, від бажаного (очікуваного) результату, міру невдачі (збитків) з урахуванням впливу на неї керованих і некерованих чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

Охарактеризовано орієнтовний перелік ймовірних ризиків у майбутній фаховій діяльності спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей: у фінансовій сфері (валютний, інвестиційний, кредитний, відсотковий, втрачених фінансових зисків тощо); у банківській справі (кредитний, відсотковий, валютний, ліквідності, фінансування, акціонерний, товарний, андеррайтингу – гарантування випуску цінних паперів, політичний, економічний, демографічний, репутації тощо); виробничих підприємств (комерційний, виробничий, підприємницький, інноваційний, кредитний, ринковий, бізнес-ризик тощо).

У другому розділі – **«Моделювання процесу формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей»** – розкрито особливості процесу фахової діяльності спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей; визначено сутність, структуру, критерії та рівні сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців-економістів; представлено модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці.

Охарактеризовано основні виробничі функції (технічна, організаційна, технологічна, проектувальна, контрольна, дослідницька), основні задачі (стереотипні, діагностичні, евристичні) та зміст відповідних умінь спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей. Визначено сутнісні характеристики загальнокультурних та професійних компетенцій за основними функціями діяльності з безпеки життєдіяльності, якими мають оволодіти майбутні спеціалісти фінансово-економічних спеціальностей для розв'язання професійних завдань в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій.

На основі комплексного дослідження процесу формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців-економістів, обґрунтування інструментарію для діагностики й оцінювання її сформованості, визначення факторів впливу на його характеристики побудовано модель цього процесу та встановлено взаємозв'язки між її основними блоками (нормативно-цільовий, змістово-критеріальний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий і оцінно-коригуючий блоки). Нормативно-цільовий блок відображає визначене державними стандартами вищої освіти соціальне замовлення щодо підготовки компетентних спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей (рис. 1). Змістово-критеріальний – містить знання та компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей, компоненти змістової структури, критерії, показники та рівні сформованості кожного з них. Операційно-діяльнісний блок визначає форми, методи та засоби формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців, зокрема, шляхом проведення навчальних і квазіпрофесійних форм діяльності

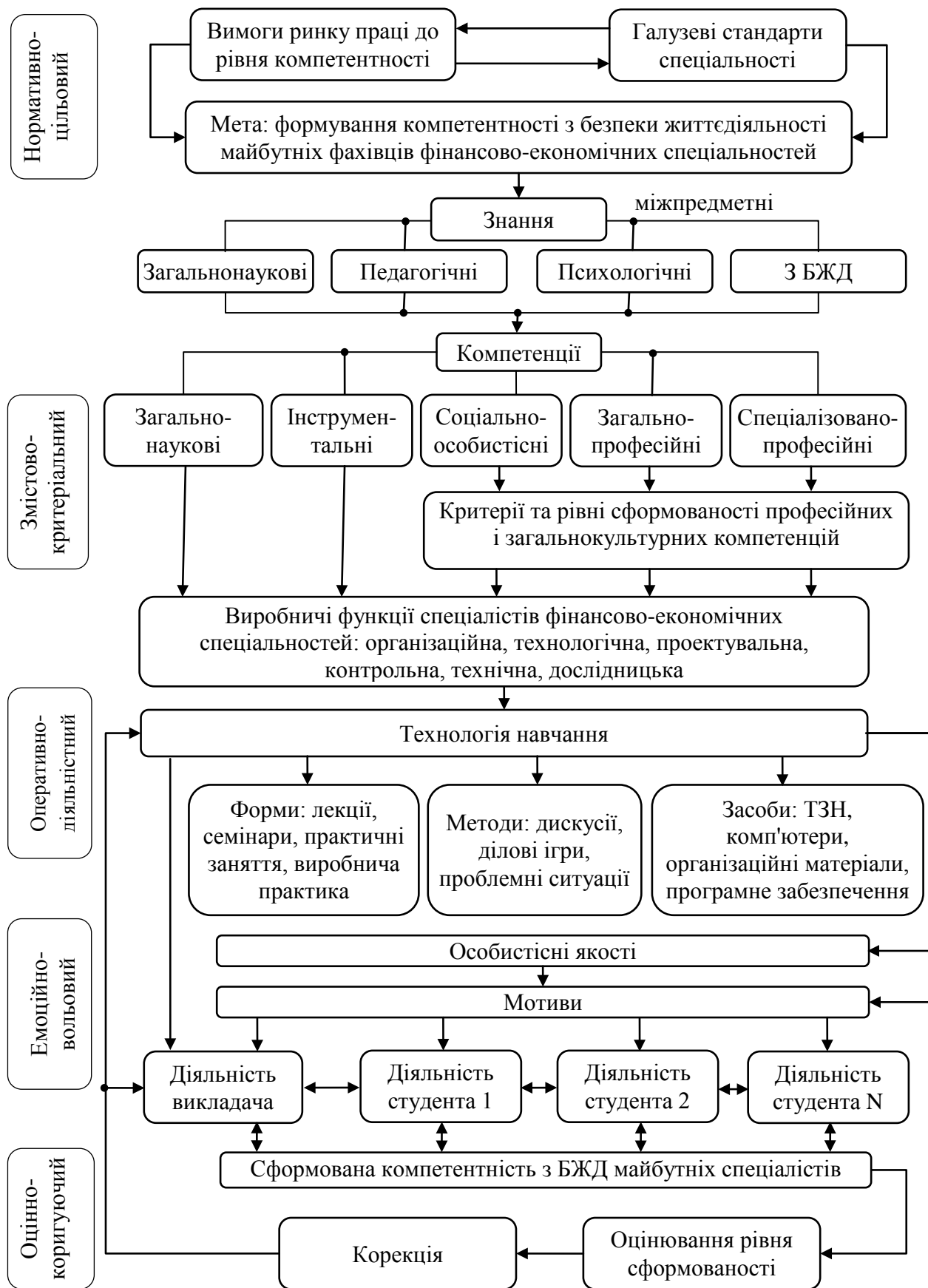

Рис. 1 Модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців з використанням методів інтерактивного навчання

застосуванням інноваційних технологій, перенесенням акцентів на самостійну пізнавальну діяльність студента. Емоційно-вольовий відображає особистісні якості майбутніх фахівців, можливості контролю своїх емоційних проявів, їх відношення між собою та викладачами. Оцінно-коригувальний блок дозволяє визначати рівні сформованості компонентів компетентності спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей та ефективність запропонованої технології, здійснювати її коригування за рахунок варіативності змісту кожного з її компонентів.

У ході дослідження визначено структурні компоненти сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий, оцінно-коригуючий.*

Мотиваційно-ціннісний компонент включає: соціальні, навчально-пізнавальні та професійні мотиви; вітальні, моральні, родинні цінності, що спонукають студентів до засвоєння відповідних знань та формування у спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей компетентності з безпеки життєдіяльності. *Когнітивний* містить знання, необхідні фахівцю-економісту для здійснення професійної діяльності (загальнонаукові, спеціальні, педагогічні, психологічні). *Операційно-діяльнісний* охоплює вміння та життєві навички, необхідні студентам для здійснення самостійної діяльності в сфері безпеки, методів психолого-педагогічної діагностики, практичні вміння (організаційні, технологічні, проектувальні, дослідницькі, контрольні, технічні). *Емоційно-вольовий* відображає відношення спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей до ситуації взаємодії у колективі, можливості контролю своїх емоційних проявів. *Оцінно-коригуючий* компонент передбачає оцінку рівня сформованості у спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей компетентності з безпеки життєдіяльності, визначає методи, які допомагають виявити недоліки, скоригувати подальшу роботу.

У межах характеристики сутності визначених компонентів виокремлено та обґрунтовано *критерії, показники та рівні сформованості* компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей (високий, середній і низький).

Високий рівень сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей характеризується чіткою професійною мотивацією, уявленнями та знаннями про фінансово-економічну діяльність в умовах ризику виникнення небезпечних ситуацій, сформованістю базових професійних цінностей, позитивним баченням майбутньої професії. Спостерігається позитивне ставлення до людей і навколишньої дійсності, завдяки сформованості творчого потенціалу, комунікативних та

організаторських здібностей, толерантності, емпатійності, доброзичливості та поваги до оточуючих. Середній рівень передбачає наявність певних уявлень і знань про фінансово-економічну діяльність в умовах ризику виникнення небезпечних ситуацій, її завдання та специфіку, але професійна спрямованість є недостатньо актуалізованою, студент нечітко уявляє обмеження та можливості у фінансово-економічній сфері. Низький рівень характеризується недостатніми уявленнями та знаннями про фінансово-економічну діяльність в умовах ризику виникнення небезпечних ситуацій, її особливостей, а також відсутністю сформованих базових професійних цінностей, основних мотивів вибору професії.

У третьому розділі – **«Дослідно-експериментальна перевірка ефективності технології формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей»** – викладено основні етапи експериментальної роботи, проаналізовано результати констатувального етапу експерименту, запропоновано авторську технологію формування та виявлено динаміку сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки в експериментальних і контрольних групах.

У процесі практичної реалізації розробленої технології апробовані основні форми, методи та засоби формування компетентності з безпеки життєдіяльності фахівців-економістів. Технологією передбачено використання наступних форм: проблемні лекції, лекції-дискусії, практичні та індивідуальні заняття, самостійна позааудиторна робота, виробнича практика; методів: дискусії, інтерактивне спілкування, ділові та рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, участь у квазіпрофесійних і проблемних ситуаціях, відеоконференціях та засобів: застосування технічних засобів навчання, персональних комп'ютерів, відео- та аудіобладнання та іншого мережного обладнання, сертифікованого загального та спеціалізованого програмного забезпечення.

Застосовувався природний (в умовах звичайного освітнього процесу) тривалий експеримент на II–III курсах, який здійснювався у констатувальній та формувальній (перетворюючій) формах в експериментальних (ЕГ) та контрольних (КГ) групах по 57 студентів у кожній. В ЕГ реалізація технології готовності студентів до формування безпечної поведінки здійснювалася шляхом упровадження всього комплексу визначених вище форм, методів та засобів, у КГ – реалізації окремих елементів розробленої технології.

До початку вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності» на II курсі фактичні значення критерію t -Ст'юдента за всіма показниками менше $t_{\text{табл.}} = 1,97$ (для ступеня вільності 112) з достовірністю результатів 95 %, що є підставою для прийняття нульової

гіпотези про статистичну однорідність ЕГ та КГ. У процесі формувального етапу експерименту відбувся перерозподіл студентів за рівнями готовності до здійснення безпечної життєдіяльності в напрямі збільшення кількості студентів з високим і середнім рівнем сформованої компетентності. У той же час, значно вищу готовність до здійснення безпечної діяльності засвідчили саме студенти експериментальних груп. У результаті обчислень критерій t-Ст'юдента за всіма показниками (від 2,01 до 4,60) перевищує $t_{\text{табл}} = 1,97$ (для ступеня вільності 112) з достовірністю результатів 95 %, тому нульова гіпотеза відхиляється, а приймається альтернативна про ефективність розробленої технології та розбіжність у сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності в студентів ЕГ та КГ за результатами формувального етапу експерименту.

Аналіз результатів дослідження свідчить, що в експериментальних групах відбулися позитивні зміни в показниках, що характеризують рівні сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей у процесі професійної підготовки (рис.2).

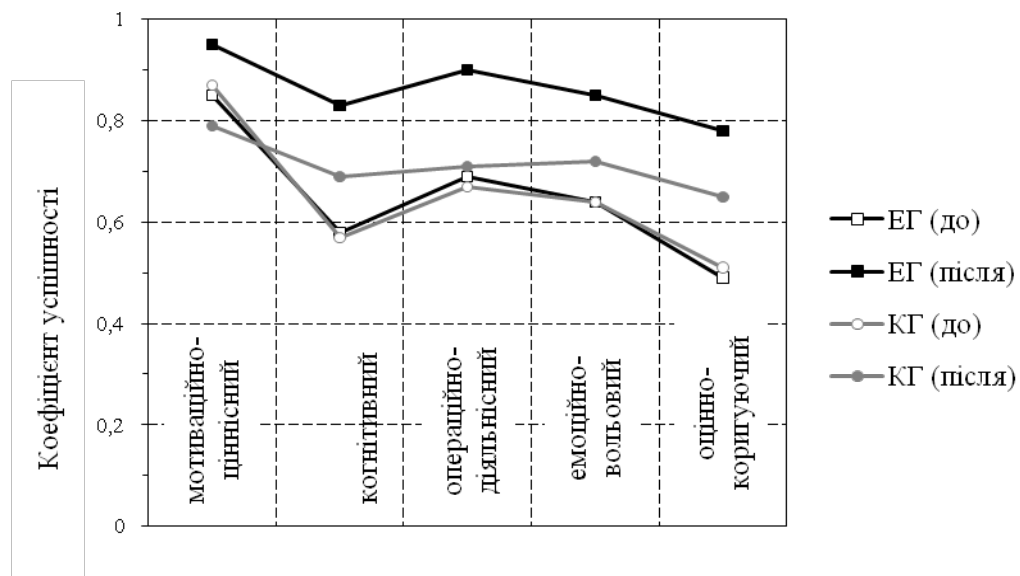

Рис. 2 Динаміка змін у компонентах сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей (експериментальні та контрольні групи)

Таким чином, у дисертації здійснено теоретичне узагальнення й практичне розв'язання актуальної наукової проблеми формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці, що дало змогу зробити такі **висновки**:

1. На основі теоретичного аналізу з'ясовано актуальність та практичну значущість проблеми формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей в умовах поглибленої інтеграції з Євросоюзом. Це актуалізує потребу постійного збагачення знань і продуктивного досвіду спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей, формування сучасних компетенцій, розвиток готовності до здійснення ефективної фахової діяльності. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Обґрунтовано, що загальна методологія дослідження в системі вищої економічної освіти має базуватися на засадах реалізації компетентнісного, синергетичного, системного, особистісно орієнтованого, технологічного та культурологічного підходів.

2. Охарактеризовано основні виробничі функції (технічна, організаційна, технологічна, проектувальна, контрольна, дослідницька), основні задачі (стереотипні, діагностичні, евристичні) та зміст відповідних умінь спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей. Визначено сутнісні характеристики загальнокультурних компетенцій (культура безпеки та ризик-орієнтоване мислення; знання сучасних проблем і головних завдань безпеки життєдіяльності; вміння оцінити середовище перебування щодо особистої безпеки, безпеки колективу, суспільства; здатність приймати рішення щодо безпечної життєдіяльності в межах своїх повноважень) і професійних компетенцій з безпеки життєдіяльності за основними функціями діяльності (виробничо-технологічна, організаційно-управлінська, проектно-конструкторська, педагогічно-консультативна та контрольна-консультативна), якими мають оволодіти майбутні спеціалісти фінансово-економічних спеціальностей для розв'язання професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я працівників в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій.

Виокремлено та обґрунтовано критерії сформованості професійних та загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності (ціннісний, теоретичний, практичний, особистісний, оцінний), що характеризують авторську діагностику рівнів (високого, середнього та низького) сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки.

3. Теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій діяльності, яка містить п'ять блоків: нормативно-цільовий, змістово-критеріальний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий і оцінно-коригуючий блоки.

Обґрунтовано компоненти (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий і оцінно-коригуючий) і показники сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців-економістів. Показниками готовності обрано: системність та ґрунтовність загальнотеоретичних, правових, психолого-педагогічних знань; глибину й усвідомленість знань з питань безпеки життєдіяльності; знання основних і галузевих законів, програм, проектів, спрямованих на забезпечення безпеки життя та збереження здоров'я людини в Україні та Євросоюзі; наявність комунікативних і організаторських здібностей; креативність, творчий потенціал; комунікативна толерантність; емпатійність; вміння обґрунтувати та забезпечити виконання у повному обсязі заходів з колективної та особистої безпеки; вміння надати допомогу та провести навчання серед працівників та населення з питань безпеки життєдіяльності тощо.

4. У ході дослідження теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено зміст і технологію формування компетентності з безпеки життєдіяльності фахівців-економістів, що забезпечувалася різними формами, методами та засобами. Технологією передбачено використання наступних форм: проблемні лекції, лекції-дискусії, практичні та індивідуальні заняття, самостійна позааудиторна робота, виробнича практика; методів: дискусії, інтерактивне спілкування, ділові та рольові ігри, аналіз конкретних ситуацій, участь у квазіпрофесійних і пригодницьких ситуаціях, відеоконференціях; засобів: застосування персональних комп'ютерів та іншого мережного обладнання, сертифікованого програмного забезпечення.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та формувального етапів експерименту підтверджує педагогічну ефективність розробленої технології формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей, що виявляється у значному підвищенні рівня сформованості їх компетентності. Як засвідчили результати формувального етапу, в експериментальних групах високого досягли 30,1% студентів (у контрольних – 11,4%); кількість студентів з середнім і низьким рівнем зменшилась на 22,3% (у контрольних – 3,6%).

5. Розроблено й упроваджено в практику навчально-методичні матеріали з безпеки життєдіяльності для фахової підготовки спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей (навчальні і робочі програми, навчальні посібники, методичні рекомендації до практичних і контрольних робіт, самостійної роботи, проведення ділових ігор, ілюстративні матеріали, тести тощо) щодо впровадження в навчальний процес технології формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування

компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці. Його результати можуть слугувати теоретичною основою для подальшого наукового пошуку в напрямі дослідження чинників впливу на ефективність формування цього феномену, розробки організаційно-педагогічного забезпечення процесу формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх економістів в умовах швидких змін на ринку праці та в умовах ступеневої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Кобилянська І. М. Аналіз поняттєво-термінологічного апарату дисципліни «Безпека життєдіяльності» / І. М. Кобилянська // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. – Вип. 41. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – С. 38–42.
2. Кобилянська І. М. Формування загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності у студентів економічних спеціальностей / І. М. Кобилянська // Наукові записки. – Вип. 5. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Ч. 2. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 207–211.
3. Кобилянська І. М. Застосування системного підходу при формуванні компетентності з безпеки життєдіяльності у студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобилянська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Вип. 38. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. – С. 304–309.
4. Кобилянська І. М. Організація самостійної роботи студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобилянська // Наукові праці ДонНТУ. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. Ч. 2. – 2014. – № 1 (15). – С. 93–97.
5. Кобилянська І. М. Практичні аспекти формування загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності у студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобилянська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології // Науковий журнал. – 2014. – № 3 (37). – С. 112–120.
6. Кобилянська І. М. Практичні аспекти формування компетентності з безпеки життєдіяльності у студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобилянська // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: Реалії та перспективи. – Вип. 47 : Зб. наук. праць / за заг. ред. проф. В. Д. Сиротюка. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – С. 116–121.
7. Kobylyanskaya I. Formation of professional competence of the Life Safety of future

professionals in economic direction / I. Kobylyanskaya // *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum.* – Praga: Publishing house Education and Science, 2013. – NR 2 (2). – S. 5–11.

8. Кобылянская И. Н. Ретроспективный анализ становления безопасности жизнедеятельности / И. Н. Кобылянская // Оралдың ғылым жаршысы. – Серия: Педагогические науки. Психология и социология. Филологические науки // Науч.-теор. и практ. журнал – 2013. – № 22 (70) . – С. 49–55.

Наукові праці апробаційного характеру:

9. Кобылянська І. М. Формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей / І. М. Кобылянська // Актуальні питання природничо-математичної освіти : зб. наук. пр. Вип. 3 / Сум. держ. пед. ун-т імені А. С. Макаренка. – Суми: ВВП «Мрія», 2014. – С. 155-162.

10. Кобылянська І. М. Формування професійної компетентності з безпеки життєдіяльності у студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобылянська // Сучасні педагогічні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців у ВНЗ I-II р. а.: досвід, проблеми, перспективи // Зб. наук. пр. – Вип. № 1. – Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2014. – С. 216–221.

11. Кобылянська І. М. Вдосконалення вищої освіти з питань безпеки життєдіяльності / І. М. Кобылянська // Матеріали за 9-а міжнародна научна практична конференція, «Achievement of high school», 17–25 November, 2013. – Т. 21. Педагогічні науки. – Софія: «Бял ГРАД–БГ» ООД, 2013. – С. 34–37.

12. Кобылянська І. М. Використання компетентнісного підходу для формування культури безпеки у студентів / І. М. Кобылянська // *Materialy IX mezinarodni vedecko-prakticka conference «Vedecky prumysl evropskeho kontinentu – 2013» (27 listopadu – 05 prosincu 2013 roku).* – Dil 17. Pedagogika: Praga. Publishing House «Education and Science». – S. 28–30.

13. Кобылянська І. М. Формування професійної компетентності з БЖД у студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобылянська // *Materialy X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Kluczowe aspekty naukowej działalności - 2014», 07 - 15 stycznia 2014 roku.* – Volume 9. Pedagogiczne nauki: Przemysł. Nauka i studia. – S. 28–30.

14. Кобылянська І. М. Формування компетенцій у майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі підготовки у вищих навчальних закладах / І. М. Кобылянська // *Управлінські компетенції викладача вищої школи : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (28 лютого 2014 року) / ред. кол. : Г. О. Нестеренко, О. Г. Пугачова [та ін.].* – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 90–92.

15. Кобылянська І. М. Формування загальнокультурних компетенцій з безпеки

життєдіяльності у студентів економічних спеціальностей / І. М. Кобилянська // Матеріали Міжнар. Х (XX) наук.-практ. конфер., м. Кіровоград, 23 травня 2013 року. – Кіровоград: ПП «Ексклюзив–Систем», 2014. – С. 116–118.

16. Кобилянська І. М. Формування загальнокультурних компетенцій з безпеки життєдіяльності в студентів економічних спеціальностей / І. М. Кобилянська // Інноваційний розвиток вищої освіти: матер. Міжн. наук.-практ. конф. (4–5 березня 2014 р.). Т. 1. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – С. 64–66.

17. Кобилянська І. М. Організація самостійної роботи студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобилянська // Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти: особистісний вибір. Зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 квітня 2014 р. – Донецьк: Азов'є, 2014. – С. 93–94.

18. Кобилянська І. М. Формування компетенцій у студентів фінансово-економічного коледжу при навчанні дисциплін циклу безпеки життєдіяльності / І. М. Кобилянська // Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс - 2014»: матер. Міжн. дистанц. наук.-метод. конф. (20–21 березня 2014 р.): У 3-х частинах. Ч. 2 / упор. Чашечникова О. С. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство «Мрія» ТОВ, 2014. – С. 59–61.

19. Кобилянська І. М. Практичні аспекти формування компетентності з безпеки життєдіяльності у студентів фінансово-економічного коледжу / І. М. Кобилянська // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми природничо-математичної освіти в середній і вищій школі», м. Херсон, 26–28 червня 2014 р. / Укладач: В. Д. Шарко. – Херсон: ПП В. С. Вишемирський, 2014. – С. 141–142.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

20. Кобилянський О. В. Теоретичні засади формування компетенцій з безпеки життєдіяльності у студентів економічних спеціальностей : монографія / О. В. Кобилянський, С. В. Дембіцька, І. М. Кобилянська. – Вінниця: ВНТУ, 2014. – 264 с.

21. Кобилянська І. М. Безпека життєдіяльності : навч. посібник / І. М. Кобилянська, О. В. Кобилянський, С. Л. Яблочніков. – Вінниця: Планер, 2007. – 127 с.

22. Кобилянська І. М. Основи охорони праці : навч. посібник / І. М. Кобилянська, О. В. Кобилянський, С. Л. Яблочніков. – Вінниця: Планер, 2007. – 171 с.

23. Кобилянська І. М. Екологія : навч. посібник / І. М. Кобилянська, О. В. Кобилянський, С. Л. Яблочніков. – Вінниця: Планер, 2008. – 103 с.

24. Кобилянський О. В. Безпека життєдіяльності : навч. посібник / О. В. Кобилянський, І. М. Кобилянська. – Вінниця: ВНТУ, 2014. – 98 с.

АНОТАЦІЇ

Кобилянська І. М. Формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей у фаховій підготовці. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2015.

Дисертаційна робота є теоретичним і експериментальним дослідженням проблеми формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців фінансово-економічних спеціальностей. Проведено аналіз базових понять дослідження. Розглянуто специфіку фахової діяльності, теоретично обгрунтовано модель і розроблено технологію формування компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх спеціалістів фінансово-економічних спеціальностей. Визначено критерії, показники та рівні сформованості компетентності з безпеки життєдіяльності майбутніх фахівців. Основні результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів.

Ключові слова: безпека життєдіяльності, компетентність з безпеки життєдіяльності, професійні компетенції, фахівці фінансово-економічних спеціальностей, фахова підготовка, модель формування компетентності з безпеки життєдіяльності.

Кобылянская И. Н. Формирование компетенций по безопасности жизнедеятельности будущих специалистов финансово-экономических специальностей в профессиональной подготовке. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Министерство образования и науки Украины. – Житомир, 2015.

Диссертационная работа содержит результаты теоретических и экспериментальных исследований проблемы формирования компетентности по безопасности жизнедеятельности будущих специалистов финансово-экономических специальностей в процессе профессиональной подготовки. В результате изучения нормативно-правовой, психологической, педагогической, философской, экономической, методической литературы и информационных ресурсов Интернета по проблеме исследования проанализированы базовые понятия исследования: «опасность», «безопасность», «риск», «безопасность жизнедеятельности», «экономический риск», «общекультурные компетенции», «профессиональные компетенции», «компетенция», «компетентность».

Базовое понятие «экономический риск» определяется как объективно-субъективный аспект любых видов предпринимательской деятельности, связанный с преодолением неопределенности и конфликтности в ситуации неизбежного выбора, что отражает степень отклонения от целей, от ожидаемого результата, степень неудачи с учетом влияния на нее управляемых и неуправляемых факторов внутреннего и внешнего средовища. В работе охарактеризованы риски в финансовой сфере (валютный, инвестиционный, кредитный, процентный, потерянных финансовых выгод); в банковском деле (кредитный, процентный, валютный, ликвидности, финансирования, акционерный, товарный, андеррайтинга, политический, экономический, репутации); производственных предприятий (коммерческий, инновационный, производственный, предпринимательский, кредитный, рыночный).

Охарактеризованы основные производственные функции (техническая, организационная, технологическая, проектировочная, контрольная, исследовательская), основные задачи (стереотипные, диагностические, эвристические) и содержание соответствующих умений специалистов финансово-экономических специальностей.

Определены сущностные характеристики общекультурных компетенций (культура безопасности и риск-ориентированное мышление; знание современных проблем и главных задач безопасности жизнедеятельности; умение оценить среду обитания по условиям личной безопасности, безопасности коллектива, общества; способность принимать решения по безопасной жизнедеятельности в пределах своих полномочий) и профессиональных компетенций по безопасности жизнедеятельности по основным функциям деятельности (производственно-технологическая, организационно-управленческая, проектно-конструкторская, педагогически-консультативная и контрольно-консультативная), которыми должны овладеть будущие специалисты финансово-экономических специальностей для решения профессиональных задач, связанных с безопасностью работников в условиях опасных и чрезвычайных ситуаций.

По результатам исследований разработаны структурно-функциональная модель, состоящая из нормативно-целевого, содержательно-критериального, операционно-деятельностного, эмоционально-волевого и оценочно-корректирующего блоков, и соответствующая технология формирования компетентности по безопасности жизнедеятельности будущих специалистов финансово-экономических специальностей в процессе профессиональной подготовки. Обоснованы критерии, показатели и уровни, характеризующие сформированность этой компетентности.

В процессе практической реализации разработанной технологии апробированы и оптимизированы основные формы, методы и средства формирования компетентности по безопасности жизнедеятельности специалистов-экономистов. Технологией предусмотрено

использование следующих форм: проблемные лекции, лекции-дискуссии, практические и индивидуальные занятия, самостоятельная внеаудиторная работа, производственная практика; методов: дискуссии, интерактивное общение, деловые и ролевые игры, анализ конкретных ситуаций, участие в квазипрофессиональных и приключенческих ситуациях, видеоконференциях и средств: применение персональных компьютеров и другого сетевого оборудования, сертифицированного программного обеспечения.

Сравнительный анализ показателей сформированности компетентности по безопасности жизнедеятельности в экспериментальных и контрольных группах в начале и в конце эксперимента подтвердил эффективность разработанной технологии формирования компетентности по безопасности жизнедеятельности будущих специалистов финансово-экономических специальностей. Основные результаты исследования внедрены в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений Украины.

Ключевые слова: безопасность жизнедеятельности, компетентность по безопасности жизнедеятельности, профессиональные компетенции, специалисты финансово-экономических специальностей, профессиональная подготовка, модель формирования компетентности по безопасности жизнедеятельности.

Kobylyanska I. Formation of life safety competence of future experts in financial and economic specialties in the process of professional training. – Manuscript.

The dissertation for obtaining the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Science on the specialty 13.00.04 – Theory and methods of professional education. – Ivan Franko Zhytomyr State University . – Zhytomyr, 2015.

The given dissertation is a theoretical and experimental investigation of the problem dealing with the formation of life safety competence of future specialists in the sphere of finance and economics. The analysis of the basic concepts of the research has been performed. The specific features of professional activity are considered, model has been substantiated, the technology of life safety competence formation of future specialists in financial and economic spheres has been developed. The criteria, indices and levels of life safety competence formation of future specialists are defined. Main results of the research are implemented in the educational process of higher education establishments.

Keywords: life safety, life safety competence, professional competences, experts in financial and economic specialties, professional training, formation model of life safety competence.